

УДК 37.025:373.2 (410)

Гарник І.

ЧИННИКИ ТА ЗАСОБИ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ У СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Статтю присвячено дослідженню основних чинників та засобів інтелектуального розвитку дитини дошкільного віку у системі виховання Великої Британії. Розглядаються погляди британських учених стосовно їх використання та позитивного впливу у сімейному оточенні та дошкільних установах. Визначаються такі чинники та засоби виховання, як спілкування, засоби масової інформації, інформаційно-комунікативні технології та ігрова діяльність. Наводяться приклади навчально-виховних засобів та аналізуються результати їх застосування. Перелічуються різні підходи британських учених щодо класифікації ігор, як найсприятливіших методів дошкільного виховання.

Ключові слова: розумове виховання, інтелектуальний розвиток, дошкільник, чинники, засоби, дошкільні заклади.

Відповідно до постійних інноваційних технологічних зрушень та оновлень у всіх галузях, зокрема в освітній, відбуваються певні зміни на шляху до покращення та вдосконалення якості освіти, що зумовлює її закономірне реформування та модернізацію. На сучасному етапі розвитку системи освіти в Україні надзвичайно актуальним постає питання євроінтеграції, що передбачає взаємодію та активну співпрацю нашої держави із країнами Європи. За новими державними стандартами в освіті особливої уваги заслуговує вивчення розвитку дошкільної освіти, як початкової ланки загальної освіти. Особливої ваги набуває педагогічна компаративістика. Багаторічний досвід зарубіжних учених, особливо в європейському освітньому просторі, визначає необхідність вивчення, порівняння, узагальнення та застосування на практиці традиційних методик у системі дошкільного виховання, а також інноваційних методів та технологій, які стають популярними у сучасній дошкільній освіті.

Вибрана тема дослідження вимагає певного розгляду історії свого розвитку. Над вивченням зазначеного аспекту дослідження працювали як вітчизняні, так і зарубіжні філософи, психологи та педагоги. Проблемами англійської педагогіки і школи займалися такі вітчизняні науковці як Г. А. Андрєєва, В. С. Аранський, А. А. Барбарига, Т. А. Вернигора, Н. Е. Веракса, Н. Я. Винокурова, В. П. Лапчинська, В. М. Меньшиков, И. Н. Панченко та ін. На жаль, результатів досліджень учених, які ґрунтовно займалися дослідженням дошкільної системи освіти та виховання Великої Британії, недостатньо для розкриття сучасного стану окресленої проблеми. Серед них проте слід назвати Л. В. Баєву, Л. А. Венгер, О. І. Локшину.

Історія формування системи англійського дошкільного виховання займає період понад століття і зазнала значного впливу збоку багатьох всесвітньовідомих учених та шкіл – педагогічні теорії Дж. Брунера, М. Монтесорі, Й. Песталоцці, Ж. Ж. Руссо, Ф. Фребеля, Р. Штайнера, Ж. Піаже спричинили вагомі позитивні зрушення у системі дошкілля. Ідеї зарубіжних учених знайшли своє продовження у доробку таких британських науковців як Р. Оуен, С. Уїлдерспін, М. Макмілан, С. Айзекс, Д. Тізард, П. Мосс, Д. Перрі.

Мета статті – визначення основних чинників та засобів розумового розвитку дитини-дошкільника у Великій Британії.

Головною метою системи дошкільного виховання Великої Британії є виховання повноцінної всебічно розвиненої особистості, що можливе за наявності кількох факторів. Британські вчені висловлювали різні думки з приводу вікових та індивідуальних особливостей щодо всебічного розвитку дитини дошкільного віку, зокрема її інтелектуального розвитку. Одна з них – усталена думка про те, що найкраще виховання у перші 3 роки життя дитині може дати лише сім'я. Сім'я на думку британських педагогів – це той основний чинник розвитку дитини, що є першим найкращим середовищем для становлення її особистості. Дитина отримує життєвий досвід та розвиває свій інтелектуальний потенціал навчаючись, граючись та беручи приклад із власних батьків. Тому обізнаність батьків про фізіологічні та психологічні особливості дітей раннього віку дуже важлива, адже допомагає їм не тільки дбати про здоровий розвиток їхньої дитини, але і цілеспрямовано розвивати дитячу допитливість, спостережливість, найпростіші форми логічного мислення, керувати грою і працею. Це допомагає подальшій соціалізації та адаптації дитини у зовнішньому середовищі – дошкільному закладі, школі.

Белл Уоллес – президент Національної асоціації підтримки обдарованих дітей в освіті (National Association for Able Children in Education) у журналі EYE – Early Years Educator доводить, що важливим чинником розвитку особистості дитини є спілкування, адже воно “...відіграє найважливішу роль у нашому житті. За допомогою мовлення ми передаємо почуття, емоції, упорядковуємо думки. Найбільший подарунок, який ми можемо піднести дітям, – приділяти їм якомога більше уваги і часу для спілкування та гри. Розмови на різні теми, обговорення різноманітних ідей, відповіді на безкінечні дитячі запитання сприяють розвитку мовлення дитини. Якщо ми постійно спілкуємося з дитиною, обговорюємо те, що вона може побачити, спробувати, доторкнутися, відчути на запах, то дитячий мозок активно підживлюється і отримує поживу для роздумів” [4].

На думку багатьох учених, зокрема британських, для повноцінного розвитку особистості дитини, особливо її розумових здібностей, спілкування

лише у сімейному оточенні недостатньо. Дитина повинна спілкуватися не лише з дорослими, але й з однолітками, а цього можна досягти, якщо вона перебуває у середовищі групи дітей, організацію яких передбачають спеціальні заклади – дошкільні установи. Американський психолог Джером Брунер вважає, що найкращим вихователем розумових здібностей дитини у її ранні роки є дошкільний навчальний заклад. Він доводить, що діти, які відвідували ясельні заклади і отримали хороше дошкільне виховання, “набагато випереджували своїх однолітків, які не відвідували дошкільні заклади, з них більшість отримала середню освіту, серед них менший рівень безробіття, вони більш кваліфіковані спеціалісти, у них в цілому вище коефіцієнт розумового розвитку” [3, с. 57].

З цією думкою погоджуються і британські науковці у галузі дошкільної освіти. В даний час більшість англійських дошкільних закладів приймає дітей з трирічного віку. Цей факт свідчить про те, що зважаючи на історичну особливість обов’язкового шкільного навчання з 5-ти років, діти відвідують дошкільні заклади всього 2 роки: з трирічного до п’ятирічного віку. Учені вважають, що навіть такий невеликий термін позитивно впливає на розвиток дитини. Професор Единбурзького університету К. Треварзен стверджує, що в сучасному урбанізованому суспільстві спілкування дошкільників із однолітками (починаючи з 3-х років), яке можливе при відвідуванні ними дошкільних установ, позитивно впливає на розвиток інтелекту. Згідно з його дослідженнями дошкільне виховання вважається необхідним, першочерговим, надзвичайно важливим стимулом для нормального інтелектуального розвитку дитини, а також цінним у плані розширення та збагачення домашнього виховання, соціалізації особистості. Саме тому вчений закликає зробити суспільне дошкільне виховання з 3-х до 5-ти років доступним для всіх бажаючих [3, с. 58].

Р. Дарлінгтон вважає, що відвідування дошкільних закладів корисне для усіх дітей, і не лише із малозабезпечених сімей, адже служить не заміною родини і сім’ї, а її доповненням, розширенням, збагачує домашнє виховання. Можливість спілкування дітей з однолітками, наявність спеціального обладнання, кваліфіковані педагоги, адаптовані програми, все це є привабливими чинниками для усестороннього розвитку дітей з різних прошарків суспільства [3, с. 59].

Аналіз програм дошкільного виховання Великої Британії дозволяє прослідкувати й інші чинники інтелектуального розвитку дитини. Серед технічних засобів навчання здавна вважалися поширеними і популярними використання **засобів масової інформації** – телебачення, радіо. В одній із доповідей Міністерства освіти відзначалося, що кількість часу, що була витрачена дітьми на перегляд телепередач, часто значно перевищує час, коли вони зайняті навчанням [3, с. 111]. Звідси можна зробити висновок про

те, що вихователям потрібно інтенсивно використовувати можливості телебачення з освітньою метою, включаючи найцікавіші та найкорисніші телепередачі у план роботи з дітьми дошкільного віку.

Традиційно найпопулярніші передачі для дітей дошкільного віку, як розважального, так і освітнього спрямування, транслюються по каналах англійського телебачення: BBC-I, ITV, Sky, Baby TV, TV Puppets. Популярністю користуються і канали, розраховані не лише на дитячу, а й дорослу аудиторію: Discovery, National Geographic. З початку 50-их років корпорація BBC заявила, що має намір приділяти більше уваги дитячій аудиторії. Серед найпопулярніших передач для дошкільників у 70-80 роки були програми "Playschool", "See Saw" на каналі BBC та "Rainbow", "Pipkins", "Let's pretend" на каналі ITV [6]. Зараз у першу п'ятірку найпопулярніших телепередач для дітей у Великій Британії входять "The Blue Peter", "Thunderbirds (TV series)", "Danger Mouse", "Thomas the Tank Engine and Friends", "The Clangers" [7].

Такі передачі для дошкільників виступають одним із засобів розумового розвитку дітей – сенсорного виховання, розвитку мовлення, удосконалення вмінь та навичок, що передують розвитку читання та письма, формуванню елементарних математичних навиків, уявлень про світ, природу та навколишнє середовище. Використання телебачення дозволяє демонструвати дошкільникам явища, з якими знайомство дитини у реальному житті малоімовірне. У дошкільних закладах вихователі надають перевагу використанню телепередач для розширення словникового запасу, оволодіння правильною інтонацією, побудови речень, загального інтелектуального розвитку. Цьому сприяє сприймання віршів, казок, пісень, які демонструються по телебаченню за допомогою ляльок та мультиплікації [3, с. 111]. Британське радіо також транслює передачі для дітей, але у зв'язку з поширенням телебачення радіомовлення значно поступається першістю на користь телевізійних дитячих передач. Використання у радіопередачах віршів, пісень, казок також сприяє формуванню перших математичних уявлень, розвитку мовлення та загальному інтелектуальному розвитку дошкільників, хоча їх використання у сьогоdnішній час мало відчутне [3, с. 114].

На зміну застосуванню засобів масової інформації у виховному процесі прийшли **інформаційно-комунікаційні технології**. Вони вважаються невід'ємною частиною життя сучасного суспільства, тому дітей з раннього віку навчають користуватися останніми досягненнями науки і техніки – іграшками з дистанційним і програмним управлінням, побутовими приладами, мобільними телефонами, планшетами, комп'ютерами тощо. В умовах постійного технологічного прогресу та інноваційних технологій одним із суттєвих чинників розвитку розумових здібностей дитини-

дошкільника виступає використання комп'ютерів у виховному процесі. В останні роки спостерігається тенденція використання комп'ютерів в англійських дошкільних навчальних закладах, в першу чергу в ясельних групах. Прихильники цієї практики вважають, що незабаром “ясельні школи без комп'ютерів та без знань їхнього застосування відійдуть у далеке минуле” [3, с. 116]. Комп'ютери у дошкільних закладах, як правило, збагачують традиційні засоби, що використовуються для різнобічного розвитку дошкільників – іграшки, ігри, ігрове обладнання тощо. Вони також виступають ефективним засобом, що формує вміння і навички, що необхідні для навчання у початковій школі.

Комп'ютери, передовсім, використовуються для розумового розвитку дошкільників – сенсорного виховання (оволодіння поняттями кольору, форми, послідовності, розвитку візуальної пам'яті), розвитку мовлення і формування елементарних математичних уявлень [3, с. 115].

Чи не найважливішим чинником та засобом розумового розвитку дитини завжди залишається **ігрова діяльність**. Як і у інших країнах, це основний вид діяльності дошкільників у англійських сім'ях та дошкільних закладах і вважається головним засобом різнобічного розвитку дитини. Гра розглядається англійськими вченими як “фізична, інтелектуальна та емоційна необхідність, що змушує дитину напружувати та випробовувати всі сили для безкінечного удосконалення себе та свого світогляду”. Спілкування з однолітками, спільна гра сприяє інтелектуальному розвитку дітей, а також виробленню у них соціальних навичок [3, с. 139].

Британські педагоги по-різному класифікують види ігор. Одні науковці виділяють фізичну гру; ігри з будівельними іграшками; маніпулятивні ігри (настільні, головоломки, вирізання); ігри з природними будівельними матеріалами; ігри із використаними матеріалами (які були у вжитку); творчі ігри. Інші вчені пропонують таку класифікацію: діяльнісні ігри (маються на увазі рухливі ігри), сюди входять ігри з водою та піском, а також ігри на відкритому повітрі; творчі ігри (малювання, вирізання, ліплення, вишивка, збирання мозаїки; маніпулятивні ігри (робота з будівельними матеріалами (дерев'яними блоками), конструкторами, “пазлами”). Зустрічаються також інші класифікації: ігри-драматизації, фантазійні ігри, ігри-пантоміми, рольові ігри [3, с. 140].

Аналізуючи програму відомого британського психолога та педагога Тіни Брюс “Ключові знання на основному етапі раннього розвитку дитини” (Core Experiences for the Early Years Foundation Stage) доходимо висновку, що в англійській системі дошкільного виховання значна увага приділяється використанню ігор із природнім будівельним матеріалом. Мова йде про ігри із сухим та вологим піском, водою, глиною, тістом, які розглядаються британськими науковцями як неодмінна умова успішного сенсорного, а в

результаті й інтелектуального розвитку дитини [5]. Ж. Морроу відзначає, що ігри з природнім будівельним матеріалом стимулюють інтелектуальний розвиток дитини та заохочують її до пізнавальної діяльності. На що потрібно звернути увагу у дослідженні ігрового чинника у Великій Британії, це те, що ігрова діяльність спрямована на розвиток самостійності дитини. Крім цього, програма проведення цих ігор запланована таким чином, що це не є обов'язковим видом діяльності і проводиться за бажанням дитини, якщо вона його виявляє.

Висновки. Англійська система освіти та виховання зарекомендувала себе як одну із зразкових, тому вважаємо, що досвід її традиційних методик буде корисним у практичному застосуванні в українській системі освіти. З проведеного дослідження можна зробити висновок про те, що в Британії, як і у багатьох інших європейських країнах, серед найважливіших чинників розумового розвитку дитини постає сімейне оточення. Другими вчителями у житті малюків вважаються вихователі та педагоги дошкільних закладів, які разом із батьками створюють доброзичливе середовище та найсприятливіші умови для інтелектуального розвитку дітей. Наступними вагомими чинниками та засобами розвитку розумових здібностей дошкільників слід виокремити засоби масової інформації та різного роду гаджети. Крім цього, позитивний вплив на інтелектуальний розвиток дитини справляє гра, як засіб не лише розумового, але й фізичного й творчого розвитку. У ході дослідження стає зрозуміло, що позитивний результат наведених вище засобів навчання та виховання очевидний, що дає підстави для застосування вищезгаданих методик у системі українського дошкільця.

Використана література:

1. *Баева Л. В.* Развитие содержания дошкольного образования в Англии на современном этапе : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Баева Любовь Владимировна ; [Место защиты: Моск. пед. гос. ун-т]. – Москва, 2009. – 225 с.: ил.
2. *Верaksa А. Н.* Английская система дошкольного образования / А. Н. Верaksa // Современное дошкольное образование. – 2008. – № 1. – С. 120-125.
3. *Локшина Е. И.* Общественное дошкольное воспитание в Великобритании на современном этапе: дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Локшина Елена Игоревна. – К., 1991. – 241 с.
4. *Уоллес Белл.* Развитие мыслительных способностей / Уоллес Белл // Современное дошкольное образование. – 2008. – № 2. – С. 83-87.
5. *Bruce T.* Core Experiences for the Early Years Foundation Stage // Kate Greenaway Nursery School and Children's Centre / Tina Bruce. – London, September 2009. – 69 p.
6. Children's ITV television programmes. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://top-topics.thefullwiki.org/Children's_ITV_television_programmes
7. British Children's Programmes. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.anglotopia.net/british-entertainment/brit-tv/brit-telly-five-best-classic-british-childrens-programmes-kids-will-love-favorite>.

References:

1. *Baeva L. V.* the Development of the content of preschool education in England at the present stage: PhD Thesis in Pedagogical Sciences: 13.00.07 / Baeva Lyubov Vladimirovna. – Moscow, 2009. – 225 p. (in Russian)
2. *Veraksa A. N.* English System of Early Education // *Sovremennoe Doshkolnoe Obrazovanie*, 2008. – № 1. – P. 120-125. (in Russian)
3. *Lokshyna E. I.* Public pre-school education in the UK at the present stage: PhD Thesis in Pedagogical Sciences: 13.00.01 / Lokshyna Elena Igorevna. – K., 1991. – 241 p. (in Russian)
4. *Wallace Bell.* The Development of Mental Abilities // *Sovremennoe Doshkolnoe Obrazovanie*, 2008. – № 2. – P. 83-87. (in Russian)
5. *Bruce T.* Core Experiences for the Early Years Foundation Stage // *Kate Greenaway Nursery School and Children's Centre / Tina Bruce.* – London, September 2009. – 69 p. (in English)
6. Children's ITV television programmes. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://top-topics.thefullwiki.org/Children's_ITV_television_programmes (in English)
7. British Children's Programmes. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.anglotopia.net/british-entertainment/brit-tv/brit-telly-five-best-classic-british-childrens-programmes-kids-will-love-favorite>. (in English)

ГАРНИК И. Факторы и средства умственного развития ребёнка в системе дошкольного образования Великобритании.

Статья посвящена исследованию основных факторов и средств интеллектуального развития ребенка дошкольного возраста в системе воспитания Великобритании. Рассматриваются взгляды британских ученых относительно их использования и положительного влияния в семейном окружении и дошкольных учреждениях. Определяются такие факторы и средства воспитания, как средства массовой информации, информационно-коммуникационные технологии, общение и игровая деятельность. Приводятся примеры учебно-воспитательных средств и анализируются результаты их применения. Перечисляются различные подходы британских ученых относительно классификации игр, как самых благоприятных факторов дошкольного воспитания.

Ключевые слова: *умственное воспитание, интеллектуальное развитие, дошкольник, факторы, средства, дошкольные учреждения.*

HARNYK I. The factors and means of child's mental development in the system of preschool education of great Britain.

The article investigates the main factors and means of intellectual development of preschool children in the system of education of Great Britain. It discusses the viewpoints of British scientists about their use and the positive influence in the family environment and at preschool institutions. The research defines factors and means of education, communication, media, information and communication technologies and games. It gives the examples of educational means and analyzes the results of their implementation. The work lists different approaches of British scientists regarding the classification of games as the most favourable methods in early childhood education.

Key words: *mental education, intellectual development, preschooler, factors, means, preschool.*